

“ÖZGÜN VE KOLAY ANLAŞILIR İÇERİĞİYLE”

ANAYASA HUKUKU

“KONU ANLATIMLI KİTAP”

KPSS A

9. BASKI

A KADRO

Eğitim Kurumları

BAKIRKÖY

İletişim Adresi

Cevizlik Mahallesi İstanbul Cad.

Mor Sümbül Sokak No. 25

Bakırköy / İstanbul

Tel (Pbx): 0 (212) 542 30 00

E-mail: info@akadroegitim.com

İletişim ve Bilgi Hattımız : 0 (850) 346 46 40

www.akdrue.com | www.akadroegitim.com | www.akadroyayinlari.com

Grafik Tasarım

Sima HEDAYATİ

ISBN

978-625-97647-0-2

Baskı

AKTİF KIRTASIYE MATBAACILIK YAYINCILIK BİLGİSAYAR HİZ. SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.

DAVUTPAŞA MAH DAVUTPAŞA CAD NO: 141/A ESENLER / İSTANBUL

Bu eserin yayın hakkı A Kadro Özel Eğitim Hizmetleri Ticaret Anonim Şirketi'ne aittir.
İzinsiz kopya edilemez, çoğaltılamaz kısmen de olsa yayınlanamaz.

ÖNSÖZ

Sevgili KPSS adayları;

Devletin temel yapısını, organlarını, siyasi iktidarın el değıştirme usulünü; birey hak ve özgürlüklerini düzenleyen hukuki metni ifade eden anayasa kavramını çeşitli boyutlarıyla konu edinen Anayasa hukuku disiplini bu çalışmanın ana konusu oluşturmaktadır. Bu yüzden, bu kitap anayasal tarihçe, temel hak ve hürriyetler, yasama, yürütme ve yargı kısımlarından oluşmakta ve bu çerçevede bütün oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Kitabımız hazırlanırken mümkün olduğunca doktrinsel çatışmalardan uzak kalınmış ÖSYM görüşleri baz alınmak suretiyle çalışma yapılmıştır. Bir diğer husus yayınlamış hazırlanırken sizlere yol gösterici olmak ve iş yükünüzü bir nebze de olsa azaltmak amaçlanmıştır.

Sizlerin de bildiğiniz üzere KPSS sınavında alan genel kültür genel yetenek ve kamu yönetimi kısımlarında toplamda 15 e yakın diğer meslek sınavlarında oldukça fazla sayıda anayasa hukuku sorusu sorulmaktadır. Bu anlamda sizlerde bu alanın ehemmiyeti dolayısıyla detaylı hukuk kitaplarıyla uğraşmak zorunda kalmaktasınız.

Sınav sorularını incelediğimizde ÖSYM ve diğer kurumların aynı soruları tekrar etmekten öteye gidemedikleri görülmektedir. Sizleri bu iş yükünden kurtarmayı ve daha az ancak gerekli bilgilerle hazırlanmış bu yayınlamada daha kısa sürede sınava hazırlanmayı hedeflemekteyiz. Söz konusu eserde akademik bilgilerden ziyade Anayasa Hukuku dersi özet ancak sınava yetecek şekilde sınav soruları baz alınarak hazırlanmıştır.

Unutulmamalıdır ki; Hiçbir başarı tesadüf değildir, bilakis doğru ve planlı bir çalışmanın eseridir.

Başarılı bir sezon dileriz...

YAYIN KURULU

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM: DEVLET VE ANAYASA

» 10

- I. DEVLET
 - A. DEVLET BİÇİMLERİ
 - B. EGEMENLİĞİN KAYNAĞINA GÖRE DEVLETLER
 - C. HÜKÜMET SİSTEMLERİ
- II. ANAYASA KAVRAMI
 - A. MADDÎ ANLAMDA ANAYASA
 - B. ŞEKLÎ ANLAMDA ANAYASA
 - C. ANAYASA'NIN YAPIMI VE DEĞİŞTİRİLMESİ
 - D. ANAYASALARA İLİŞKİN BAZI AYRIMLAR

İKİNCİ BÖLÜM: TÜRK ANAYASA TARİHİ

» 13

- A. 1808 SENED-I İTTIFAK
- B. 1839 TANZİMAT FERMANI
- C. 1856 ISLAHAT FERMANI
- D. 1876 ANAYASASI
- E. 1921 ANAYASASI (TEŞKİLAT-I ESASİYE KANUNU)
- F. 1924 ANAYASASI
- G. 1961 ANAYASASI
- H. 1961 VE 1982 ANAYASALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

İÇİNDEKİLER

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: 1982 ANAYASASI BAŞLANGIÇ VE GENEL ESASLAR — 17

- I. 1982 ANAYASASI'NIN BAŞLANGIÇ METNİ
- II. 1982 ANAYASASI'NIN GENEL ESASLARI
- III. 1982 ANAYASASI'NA GÖRE DEVLETİN TEMEL NİTELİKLERİ
 - A. CUMHURİYET
 - B. BAŞLANGIÇ İLKELERİ
 - C. ATATÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ
 - D. LAİKLİK
 - E. DEMOKRATİK DEVLET
 - F. HUKUK DEVLETİ
 - G. SOSYAL DEVLET
 - H. ÜNİTER DEVLET
 - İ. İNSAN HAKLARINA SAYGILI DEVLET

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: TEMEL HAK VE ÖDEVLER — 25

- I. TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİN SINIFLANDIRILMASI
 - A. KİŞİ HAK VE ÖDEVLERİ
 - B. SOSYAL VE EKONOMİK HAKLAR VE ÖDEVLER
 - C. SİYASİ HAKLAR VE ÖDEVLER
- II. TEMEL HAKLARIN SINIRLANDIRILMASI
- III. TEMEL HAKLARIN DURDURULMASI
- IV. TEMEL HAKLARIN KÖTÜYE KULLANILMAMASI

İÇİNDEKİLER

BEŞİNCİ BÖLÜM: YASAMA

» 42

- I. YASAMA FONKSİYONUNUN ÖZELLİKLERİ
 - A. YASAMA YETKİSİNİN GENELLİĞİ İLKESİ
 - B. YASAMA YETKİSİNİN ASLILIĞI (ILK-ELLİĞİ) İLKESİ
 - C. YASAMA YETKİSİNİN DEVREDİLMEZLİĞİ İLKESİ
- II. YASAMA ORGANI (TBMM) VE YAPISI
 - A. TBMM’NİN KURULUŞU
 - B. TBMM GENEL SEÇİMLERİ
 - 1. TBMM’NİN SEÇİM DÖNEMİNİN SONA ERMESİ
 - 2. TBMM’NİN VEYA CUMHURBAŞKANI’NİN SEÇİMLERİ YENİLEME KARARI ALMASI
 - 3. CUMHURBAŞKANLIĞI MAKAMININ BOŞALMASI
 - C. TBMM ARA SEÇİMLERİ
 - 1. TBMM ÜYELİKLERİNDEKİ BOŞALMA %5’TEN (30 MİLLETVEKİLİ) AZ
 - 2. TBMM ÜYELİKLERİNDEKİ BOŞALMA %5’İ (30 VEYA DAHA FAZLA MİLLETVEKİLİ) BULMUŞSA
 - 3. BİR İLİN VEYA SEÇİM ÇEVRESİNİN, TBMM’DE ÜYESİNİN KALMAMASI
 - D. SEÇİMLERİN GERİYE BIRAKILMASI
- III. TBMM’NİN FAALİYETLERİNE İLİŞKİN HÜKÜMLER
 - A. TBMM’NİN TOPLANTI YETER SAYISI
 - B. TBMM’NİN KARAR YETER SAYISI

İÇİNDEKİLER

- C. TBMM'DE NİTELİKLİ ÇOĞUNLUK ARANAN OYLAMALAR
- D. TBMM'DE OYLAMA YÖNTEMLERİ
- E. TBMM KOMİSYONLARI
- F. TBMM DANIŞMA KURULU
- IV. TBMM'NİN GÖREV VE YETKİLERİ
 - A. KANUNLAR
 - 1. KANUNLARIN YAPILIŞ USULÜ
 - 2. ÖZEL NİTELİKLİ KANUNLAR
 - B. PARLAMENTO KARARLARI
 - 1. YASAMA ORGANININ İÇYAPISINA VE ÇALIŞMA DÜZENİNE İLİŞKİN OLAN KONULAR
 - 2. YASAMA ORGANININ YÜRÜTME ORGANI İLE OLAN İLİŞKİLERİNE DAİR PARLAMENTO KARARLARI
 - 3. DİĞER KONULARA İLİŞKİN PARLAMENTO KARARLARI
 - C. KANUNLAR VE PARLAMENTO KARARLARININ FARKLARI
- V. TBMM'NİN BİLGİ EDİNME VE DENETİM YOLLARI
 - A. YAZILI SORU
 - B. MECLİS ARAŞTIRMASI
 - C. GENEL GÖRÜŞME
 - D. MECLİS SORUŞTURMASI
- VI. TBMM ÜYELİĞİ İLE İLGİLİ HÜKÜMLER
 - A. MİLLETVEKİLİ SEÇİLME YETERLİLİĞİ
 - B. PARLAMENTER MUAFİYETLER (YASAMA BAĞIŞIKLIKLARI)
 - 1. YASAMA SORUMSUZLUĞU (MUTLAK DOKUNULMAZLIK)
 - 2. YASAMA DOKUNULMAZLIĞI (NISBİ DOKUNULMAZLIK)
 - C. MİLLETVEKİLLİĞİNİN SONA ERMESİ VE DÜŞMESİ

İÇİNDEKİLER

ALTINCI BÖLÜM: YÜRÜTME

» 62

- I. YÜRÜTME ORGANI
 - A. CUMHURBAŞKANI
 - 1. CUMHURBAŞKANININ SEÇİMİ
 - 2. CUMHURBAŞKANI'NIN GÖREV VE YETKİLERİ
 - 3. CUMHURBAŞKANI'NIN SORUMLULUĞU
 - 4. CUMHURBAŞKANI'NA VEKÂLET
 - B. CUMHURBAŞKANI YARDIMCILARI VE BAKANLAR
 - C. DEVLET DENETLEME KURULU
 - D. MİLLÎ GÜVENLİK VE MİLLÎ SAVUNMA
 - E. MİLLÎ GÜVENLİK KURULU (MGK)
 - 1. ÜYELER
 - 2. GÖREVİ
 - F. OLAĞANÜSTÜ HAL YÖNETİMİ
 - G. YÜRÜTME İŞLEMLERİ
 - 1. CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMESİ
 - 2. OHAL CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMESİ
 - 3. YÖNETMELİK
 - 11. YARGI YOLU

İÇİNDEKİLER

YEDİNCİ BÖLÜM: YARGI

» 74

- I. GENEL HÜKÜMLER
 - A. MAHKEMELERİN BAĞIMSIZLIĞI
 - B. HÂKİMLİK VE SAVCILIK TEMİNATI
 - C. HÂKİMLİK VE SAVCILIK MESLEĞİ
 - D. DURUŞMALARIN AÇIK VE KARARLARIN GEREKÇELİ OLMASI
 - E. MAHKEMELERİN KURULUŞU
- II. HÂKİMLER VE SAVCILAR KURULU (HSK)
 - A. ÜYELİK VE YAPISI
 - B. GÖREVLERİ
 - C. KURUL KARARLARI
- III. YÜKSEK MAHKEMELER
- III. ANAYASA MAHKEMESİ
 - A. ÜYELİK
 - B. GÖREV VE YETKİLERİ
 - 1. NORM DENETİMİ DIŞINDAKİ GÖREVLERİ
 - 2. NORM DENETİMİ VE ANAYASA YARGISI
 - C. ANAYASA MAHKEMESİ'NİN ÇALIŞMA VE YARGILAMA USULÜ
 - D. ANAYASA MAHKEMESİ'NİN KARARLARI
 - E. ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARININ ÖZELLİKLERİ
- IV. SAYIŞTAY
- V. ANAYASANIN DEĞİŞTİRİLMESİ

BİRİNCİ BÖLÜM

DEVLET VE ANAYASA

I. DEVLET

Bir ülkede yaşayan insan topluluklarının bir siyasi iktidar altında örgütlenmesi sonucu oluşan kamu gücüne sahip hukuki kişiliktir. Devletin üç temel unsuru vardır: İnsan, ülke ve egemenlik.

A. DEVLET BİÇİMLERİ

1. Üniter Devlet

- ↳ Siyasi otoritenin tek merkezde toplandığı, merkezi otoritenin tek bir anayasa ile sağlandığı devletlerdir. Yasama organının yaptığı kanunlar tüm ülkede uygulanır. Türkiye, Fransa, Yunanistan gibi.

2. Federal Devlet

- ↳ Ortak bir anayasa altında federe birimlerden ya da eyaletlerden oluşan devlet biçimidir. Bu tip devletlerde ayrıca her eyaletin kendi anayasası, yasama, yürütme ve yargı organları vardır. ABD, Almanya, Kanada, İsviçre, Avustralya, Rusya gibi.

3. Bölge Devlet

- ↳ Üniter devletle federal devlet arası bir ara modeldir. Özerk bölgelerden oluşur. Özerk bölgeler kendilerine ait yerel meclise ve belli şartlarda yasama yetkisine sahiptirler. Ancak özerk bölgelerin kendilerine ait anayasası olmaz. İspanya, İtalya gibi.

4. Konfederal Devlet

- ↳ Bağımsız devletler tarafından egemenliklerini koruma şartı ile oluşturulan ve üye devletlere diledikleri zaman ayrılma hakkı tanıyan karma devlet biçimidir. Günümüzde pek örneği yoktur.

B. EGEMENLİĞİN KAYNAĞINA GÖRE DEVLETLER

1. **Monarşi:** Egemenliğin tek kişiye ait olduğu devlettir. Krallık, padişahlık gibi.
2. **Oligarşi:** Egemenliğin belli bir sınıf veya gruba ait olduğu devlettir.
3. **Teokrasi:** Egemenliğin kaynağının dine dayandığı devlettir.
4. **Demokrasi:** Egemenliğin kaynağının halka ait olduğu devlettir.

Doğrudan demokrasi, Egemenliği arada aracı olmadan doğrudan halk tarafından kullanıldığı yönetim şekli. Antik Çağ, Site devletleri. Bugün örneği yoktur.

Temsili demokraside, millet adına egemenliği kullanan seçilmiş oluşan bir parlamento vardır. Halk egemenliğini seçtiği vekiller aracılığıyla kullanır.

Yarı doğrudan demokraside halk, referandumlarla karar alma süreçlerine katılır. Günümüz demokratik devletleri genelde temsili ve yarı doğrudan demokrasi araçlarını kullanmaktadır. (Referandum, halk girişimi, halk vetosu, temsilcilerin azli gibi.)

C. HÜKÜMET SİSTEMLERİ

Bir devletin **yasama, yürütme ve yargı** olmak üzere üç temel organı vardır. Yasama, halk adına kanunlar yapar, yürütme uygulama, icraat yetkisine sahiptir, yargı ise uyuşmazlıkları çözüme bağlar. Ülkelerde yasama ve yürütme arasındaki ilişkiler hükümet sistemlerini farklılaştırmıştır. Öğretide, **güçler (kuvvetler-erkler) birliğine ve güçler ayrılığına** dayalı iki tür sistem vardır:

1. Güçler Birliği

- ↳ Bu sistemde yasama ve yürütme güçleri tek elde toplanmıştır. Eğer güçler yürütmede toplanırsa bu bir mutlak monarşi ya da diktatörlük olur. Güçler yasamada toplanırsa bu Meclis hükümeti sistemi olur. Meclis hükümeti sistemi, Meclisin üstünlüğü ilkesine dayanır; yürütme ve yasama yetkisi Meclisin elindedir. Bu rejimde, yürütme, ayrı bir organ sayılmaz. Yürütme, Meclis tarafından seçilir; Meclisin emirleri doğrultusunda, Meclis adına bu görevi yerine getirir. Yürütme üyeleri, Meclis tarafından seçilir ve görevden alınır. (İsviçre’de ve 1921 Anayasası döneminde Türkiye’de bu sistem uygulanmıştır).

2. Güçler Ayrılığı

- ↳ Bu sistemde ise yasama ve yürütme yetkileri ayrı ellerde toplanır. Parlamenter sistem, Başkanlık sistemi ve yarı başkanlık sistemi olmak üzere üç türdür.

a. Parlamenter Sistemin Özellikleri

- ✓ Yasama ve yürütme arasında yumuşak ve işbirliği-ne dayalı bir ayrılık vardır.
- ✓ Yürütme organı biri siyasi bakımdan sorumsuz devlet başkanı (cumhurbaşkanı), diğeri siyasi bakımdan sorumlu hükümet (Bakanlar Kurulu) olmak üzere iki kanattan oluşur.
- ✓ Hükümet, yasama organının güvenoyu ile işbaşına gelir.
- ✓ Aynı kişi hem yürütmeye hem de yasamada görev alabilir.
- ✓ Bakanlar kurulu yasama organının çalışmalarına katılabilir.
- ✓ Hükümet meclise karşı sorumludur ve meclis hükümeti denetleme ve düşürebilme yetkilerine sahiptir. Bunun yanında belli koşullar altında yürütme organı da yasamanın hukuksal varlığına (erken seçim yoluyla) son verebilir.
- ✓ İngiltere, Almanya, İtalya, Yunanistan parlamenter hükümet sistemi örnekleri sayılabilir.

a. Başkanlık Sisteminin Özellikleri

- ✓ Yasama ve yürütme arasında sert bir ayrılık vardır.
- ✓ Yürütme yetkisi tek kanattan oluşur ve doğrudan halk tarafından seçilen Başkana aittir.
- ✓ Gerek yasama gerekse yürütme ayrı seçimlerle oluştukları için meşruiyetleri güçlüdür ve birbirlerinin hukuksal varlığına son veremezler.
- ✓ Başkan yasama organının güvenoyu ile işbaşına gelmez.
- ✓ Başkan yasama organını feshedemez
- ✓ Başkan, yasama organının çalışmalarına katılamaz
- ✓ Aynı kişi hem yürütmeye hem yasamada görev alamaz
- ✓ ABD, Arjantin, Brezilya gibi ülkelerde bu sistem uygulanır.

a. Yarı Başkanlık Sisteminin Özellikleri

- ✓ Parlamenter sistem ve başkanlık sisteminden özellikler taşır. Cumhurbaşkanının halk tarafından seçildiği bir parlamenter sisteme yarı-başkanlık sistemi denir.
- ✓ Yarı başkanlık sisteminde yürütme organı iki başlı olma özelliğine sahiptir. Bir tarafta Cumhurbaşkanı, diğer tarafta Bakanlar Kurulu bulunur. Bu özelliğiyle parlamenter sistem ile benzerlik taşır.
- ✓ Yarı başkanlık sisteminde yürütme organının başkanlarından birisi olan Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilir. Halk tarafından seçilen cumhurbaşkanı güçlü yetkilerle donatılmıştır. Bu özelliğiyle Başkanlık sistemi ile benzerlik taşır.
- ✓ Yarı başkanlık sisteminde yürütme organının bir kanadı olan hükümet (bakanlar kurulu) yasama organına karşı sorumludur. Dolayısıyla, kabineyi güvensizlik oyuyla Yasama organı görevden alabilir.
- ✓ Fransa bu sistemi uygulayan bir ülkedir. Rusya, Portekiz'deki sistem de yarı başkanlık özellikleri gösterir.

II. ANAYASA KAVRAMI

A. MADDÎ ANLAMDA ANAYASA

Devlet **iktidarını** tanımlayan (onun kim ya da ne olduğunu söyleyen); bireylerin sahip olduğu **temel hak ve hürriyetleri** devlet iktidarına karşı güvence altına alan ve aynı iktidarın (yasama-yürütme-yargı) örgütlenişi ve kullanımını belirleyen bir hukuksal metindir.

B. ŞEKLÎ ANLAMDA ANAYASA

Normlar hiyerarşisinde en üst sırayı işgal eden ve yasalardan farklı bir usulle konulan ve değiştirilebilen hukuk kurallarının bütünü olarak tanımlanmaktadır. **Normlar hiyerarşisinde** hiçbir hukuk kuralı anayasaya aykırı olamaz. Aykırılık sorununu çözen anayasa mahkemeleridir. **Normlar hiyerarşisi** hukukun yazılı kaynakları arasında bulunan astlık üstlük ilişkileridir. **Normlar hiyerarşisi** hukukun asıl kaynakları içinde yer alan yazılı kaynakların **hiyerarşi** sırasını belirterek hangi yazılı kaynakların öncelikli olduğunu göstermektedir. Anayasa, normlar hiyerarşisinde yer alan kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnameleri, yönetmelik gibi işlemler içerisinde en üstte yer alan hukuk normudur.

C. ANAYASA'NIN YAPIMI VE DEĞİŞTİRİLMESİ

Anayasalar **asli kurucu iktidar** tarafından yazılır. Bir darbe ya da işgal sonrası devleti kuran ve bütün hukuksal düzenin dışında olan iktidar sırf bir anayasa yazmak amacıyla kurucu meclisler oluşturur. Anayasaları kaleme alan bu kurucu meclislerdir. Daha genel olarak bir anayasa yapan iktidara asli kurucu iktidar adı verilir.

Asli kurucu iktidar tarafından yazılan anayasa, belli kayıtlar altında değiştirilebilir. Anayasa değişikliği yapma yetkisine sahip iktidara **tali kurucu iktidar** denir. Ancak tali kurucu iktidar anayasayı değiştirirken asli kurucu iktidarın koyduğu kurallara ve usullere ve sınırlara bağlıdır. Bu sınırlar, maddi (içerik), şekli (biçimsel), ve zamansal olabilmektedir.

Anayasa değişikliği yapma yetkisi hukukumuzda TBMM'ye aittir. Ancak belli durumlarda Cumhurbaşkanı ve seçmenler de (halkoylaması yolu ile) değişiklik sürecine katılırlar.

D. ANAYASALARA İLİŞKİN BAZI AYRIMLAR

- ↳ **Yazılı Anayasa:** Anayasanın yazılı ve kayıtlı olarak var olmasıdır. Bugün ülkelerin çoğunluğu yazılı bir anayasaya sahiptir.
- ↳ **Yazısız (Teamüli-Geleneksel) Anayasa:** Anayasa yazılı bir metin olarak yoktur ancak sürekli uygulana gelen kurallar anayasal bir teamül yaratmıştır. Örnek: İngiltere.
- ↳ **Kazuistik (Detaycı-Meseleci) Anayasa:** Anayasa uzun bir metin olarak birçok ayrıntıyı içinde barındırır. Örnek: 1982 Anayasası.
- ↳ **Çerçeve Anayasa:** Anayasa devletin örgütlenişi ve temel haklarla ilgili temel hükümleri içerir. Ayrıntıyı kanunlara bırakır. Örnek: ABD Anayasası.
- ↳ **Katı (Sert) Anayasa:** Kanunlardan daha zor bir usulle değişen veya içinde değiştirilemeyecek maddeler barındıran anayasalar. Örnek: 1982 Anayasası.
- ↳ **Yumuşak Anayasa:** Tüm maddeleri kanunlar gibi basit usullerle değiştirilebilen anayasalar.

Örnek

1921 Anayasası.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK ANAYASA TARİHİ

Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk yazılı anayasası 1876 Kanuni Esası'dır. 1876 Kanun-i Esası'ya gelene kadar üç önemli anayasal adım atılmıştır. Aşağıda bunlara kısaca değinilecektir. Ancak bunlar maddi ya da şekli anlamda bir anayasa değildir. Ancak 1876 Anayasası'na giden yolda atılmış önemli adımlardır.

A. 1808 SENED-I İTTIFAK

Sened-i İttifak, 1808 yılında Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa'nın girişimiyle Padişah II. Mahmut ile âyanlar arasında imzalanmış, yedi madde ve bir ekten oluşan bir belgedir. Padişah bu sözleşmeyle âyanların varlığını tanımış ve onlara güvenceler vermiştir. Senedi- İttifak padişahın yetkilerinin ilk kez yazılı bir belge ile sınırlaması açısından Osmanlı Anayasal tarihinin başlangıcı sayılır. Bu yönüyle 1215 yılında imzalanmış bir İngiliz belgesi olan Magna Carta'ya benzetilmektedir.

B. 1839 TANZİMAT FERMANI

Bu ferman, padişahın tek taraflı iradesiyle yapılan ve duyurulan bir belgedir. Ferman, Osmanlı uyruklarına çeşitli hak ve özgürlükler tanımaktadır. Tanzimat Fermanı'nın getirdiği en önemli yeniliklerden birisi, Ferman'da yer alan haklardan din ayrımı olmaksızın bütün Osmanlı uyruklarının yararlanmasıdır.

C. 1856 İSLAHAT FERMANI

İslahat Fermanı, Tanzimat Fermanı'nda tanınan her din ve mezhepten herkese can, mal, ırz dokunulmazlıkları ile Müslüman olmayan cemaatlerin öteden beri sahip olduğu bazı ayrıcalıkları ve bağışlıkları güvenceye almıştır. Bu fermanla ibadet, din ve vicdan özgürlüğü güvenceye alınmış, Müslüman olmayan toplulukların kendilerini yönetmek için cemaat meclisleri oluşturabilmesi, ibadet yeri, hastane ve okul açabilmesine izin verilmiştir.

D. 1876 ANAYASASI

II. Abdülhamit tahta çıktıktan sonra anayasayı hazırlaması için Cemiyeti Mahsusa isimli bir komisyon kurmuştur. Bu Komisyonun üyelerinin tümü Padişahça atanmış, Komisyon'un hazırladığı metin 23 Aralık 1876'da II. Abdülhamit tarafından kabul ve ilan edilmiştir.

Kanunu Esası 119 maddeden oluşmaktadır. Anayasa'nın bazı özelliklerleri şu şekilde sıralanabilir:

- ↳ Anayasa, Osmanlı Devleti'ni bir **monarşi** olarak nitelemiştir. Devletin dini, İslam'dır. Devletin başkenti İstanbul'dur.
- ↳ İlk defa bir halk meclisi; Meclisi Umumi kurulmuştur. **Çift Meclis**, Heyeti Ayan ve Heyeti Mebusan olmak üzere ikili bir yapıdadır.
- ↳ **Heyeti Ayan** üyeleri, Padişah tarafından atanıp, ömür boyu görevde kalacaktır. Üye sayıları ve başkanı Padişah tarafından belirlenecektir. Üyenin en az 40 yaşında olması gereklidir.
- ↳ **Heyeti Mebusan** üyeleri ise, halk tarafından ve iki dereceli bir seçimle ve 4 yıl için seçilecektir. Anayasaya göre tekrar seçilmek mümkündür. Her üye, yalnız kendilerini seçenleri değil, tüm Osmanlıyı temsil edecektir. Her 50 bin kişiye bir üye düşecektir.
- ↳ Bu Anayasa'da yasama dokunulmazlığına da ilk kez yer verilmiştir.
- ↳ Anayasa'da bazı temel hak ve hürriyetler güvence altına alınmıştır.
- ↳ Kanun tasarısı teklif etme hakkı Bakanlar Kurulu'na aittir. Meclis üyeleri, Padişahın izni ile kanun teklifinde bulunabileceklerdir. Meclis tasarılarının yasalaşması, Padişahın onayına bağlı tutulmuştur.
- ↳ **Padişahın yetkileri oldukça geniş** tutulmuştur. Padişah, kanunları veto etme, sürgün ve Meclis'i feshetme yetkilerine sahiptir.
- ↳ Hükümet, Meclise değil, Padişaha siyasi sorumluluğu vardır.

Padişah 1878 yılında Meclis'i feshetmiştir. 31 Mart Vak'ası ve ardından İttihat ve Terakki Partisi iktidarı ile meclis yeniden açılmıştır.

1909 yılında anayasa değiştirilmiş, padişahın meclisi feshetme, kanun çıkarılması için izin verme, kanunları veto etme gibi birçok yetkisi kaldırılmış ya da önemli ölçüde sınırlandırılmıştır. Bakanlar Kurulu'nun ve bakanların meclise karşı sorumluluğu getirilmiştir. Padişahın Meclisi feshetmesi, Ayan Meclisinin onayı ve 3 ay içinde seçim yapılması şartlarına bağlanmıştır. 1909 değişiklikleri ile padişah hâlâ devletin başı olmakla birlikte, artık yetkilerini tek başına kullanamamaktadır. Bu değişikliklerle **gerçek anlamda meşruti monarşiye** geçilmiştir denebilir.

E. 1921 ANAYASASI (TEŞKİLAT-I ESASİYE KANUNU)

İlk TBMM tarafından kabul etmiştir. 23 maddeden oluşur.

Milli egemenlik ilkesi getirilmiştir. (Egemenlik kayıtsız ve şartsız millete aittir)

Güçler (kuvvetler-erkler) birliği ilkesi (meclis hükümeti sistemi) benimsenmiştir. Yürütme gücü ve yasama yetkisi, Büyük Millet Meclisi'nde toplanmıştır. Anayasa'ya göre, Türkiye Devleti, Büyük Millet Meclisi tarafından yönetilir ve hükümeti Büyük Millet Meclisi Hükümeti adını taşır. Bakanların meclis tarafından seçilip görevden alınabilmesi kuralı benimsenmiş olup bir devlet başkanı tanımı yapılmamıştır. Bu yetki Büyük Millet Meclisi Başkanı tarafından kullanılmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasaları içinde **tek yumuşak** anayasadır.

Anayasa'da Temel Hak ve Hürriyetler ile Yargı bölümüne yer verilmemiştir. Bu konuda 1876 Anayasası halen yürürlükte olduğu için 1876 Anayasası hükümlerinin geçerli olduğu kabul edilir.

1921 Anayasası yerinden yönetime ilkesine özel bir önem vermiştir. 23 maddelik bu kısa Anayasanın toplam 14 maddesi yerel yönetimlere ve taşra teşkilatına ayrılmıştır.

1923 değişiklikleriyle Türkiye devletinin hükümet şekli Cumhuriyet, dininin İslam, resmi dilinin Türkçe, Başkent Ankara olduğu belirtilmiştir. İlk kez Cumhurbaşkanlığı makamı oluşturulmuş ve meclis tarafından seçilmesi öngörülmüştür. Ayrıca bakanların seçim usulü değiştirilmiş parlamenter sisteme yaklaşılmıştır. Yeni sisteme göre, Başbakan, cumhurbaşkanı tarafından ve meclis üyeleri tarafından atanır. Bakanlar ise başbakan tarafından seçilerek cumhurbaşkanınca meclis onayına sunulur.

1921 Anayasası, **Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk anayasa-sı** olma özelliğine sahiptir.

Çıkış Soru

Aşağıdaki Türk Anayasalarından hangisi esnek (yumuşak) anayasa olarak kabul edilmektedir?

(KPSS Alan 2010)

- A) 1876 Anayasası (Kanun-i Esasi)
- B) 1921 Anayasası
- C) 1924 Anayasası
- D) 1961 Anayasası
- E) 1982 Anayasası

F. 1924 ANAYASASI

Bu Anayasa'yı kurucu meclis değil ikinci TBMM hazırlamıştır.

Anayasa'ya göre, Türkiye Devleti Bir Cumhuriyettir.

Cumhurbaşkanı, Devletin başıdır. Bu sıfatla törenli oturumlarda Meclise ve gerekli gördükçe bakanlar kuruluna Başkanlık eder.

Meclis, yasama yetkisini kendi kullanır ve Meclis, yürütme yetkisini kendi seçtiği Cumhurbaşkanı ve onun tayin edeceği Bakanlar Kurulu eliyle kullanır. Meclis, Hükümeti her vakit denetleyebilir ve düşürebilir.

Bu yönüyle, Meclis hükümeti sistemi ile parlamenter sistem arasında **karma hükümet sistemi** benimsenmiştir.

Yargı yetkisi, millet adına usul ve kanuna göre bağımsız mahkemeler tarafından kullanılır.

Anayasa'da Türklerin Kamu Hakları başlığı altında temel hak ve hürriyetlere yer verilmiştir. Bunlar temel kişi ve siyasi hak ve ödevlerdir. 1924 Anayasası'nda sosyal hak ve ödevlere ayrıca yer verilmemiştir.

Anayasa'nın üstünlüğü ilkesi benimsenmiş ancak kanunların Anayasa'ya uygunluğunu denetleyecek bir Anayasa Mahkemesi kurulmamıştır. Bu görev **yasama yorumu** adı altında TBMM'ye verilmiştir.

1924 Anayasası döneminde çoğunlukçu demokrasi anlayışı egemen olmuştur.

1928 yılında "**devletin dini İslam'dır**" hükmü anayasa-dan çıkarılmıştır.

1934'te kadınlara **seçme ve seçilme** hakkı tanınmış (kadınlara ilk kez oy hakkı ise 1930'da anayasa ile değil bir kanun ile Belediye seçimlerine katılma şeklinde tanınmıştı. Ayrıca seçmen yaşı 18'den 22'ye çıkarılmıştır.)

1937 yılında laiklik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, inkılâpçılık ilkeleri Anayasa'ya girmiştir.

1945 yılında Anayasanın dili Osmanlıca ifadelerden büyük ölçüde arındırılarak Türkçeleştirilmiştir.

1946 yılında Türkiye’de ilk kez çok partili seçim yapılmıştır. Bu seçimde açık oy-gizli sayım ilkesi uygulanmıştır.

1950 yılında yapılan seçimde gizli oy-açık sayım ilkesi uygulanmış ve seçimi Demokrat Parti kazanmıştır. Demokrat Parti 27 Mayıs 1960 Ordunun müdahalesine kadar iktidarda kalmıştır.

G. 1961 ANAYASASI

Kurucu Meclis tarafından hazırlanan Anayasa referandum sonucu halk tarafından kabul edilerek 1961 yılında yürürlüğe girmiştir.

Devletin şekli, cumhuriyettir. Cumhuriyet’in nitelikleri ise: millî devlet, demokratik devlet, sosyal devlet, hukuk devleti, insan haklarına dayanan devlet olarak sayılmıştır. Bu ilkeler ilk kez 1961 Anayasası ile gelmiştir.

Kuvvetler ayrılığı benimsenerek parlamenter sisteme geçilmiştir.

Yasama yetkisi çift yapıdan oluşan TBMM’ye aittir. TBMM, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu olmak üzere iki kanada sahiptir.

Millet Meclisi, genel oyla seçilen 450 milletvekilinden kuruludur. Otuz yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir. Millet Meclisi seçimleri dört yılda bir yapılır.

Cumhuriyet Senatosu, genel oyla seçilen 150 üye ile Cumhurbaşkanınca seçilen 15 üyeden kuruludur. Millî Birlik Komitesi Başkanı ve üyeleri ile eski Cumhurbaşkanları, yaş kaydı gözetilmeksizin, Cumhuriyet Senatosunun tabii üyesidirler.

40 yaşını doldurmuş ve yükseköğrenim yapmış bulunan ve milletvekili seçilmeye engel bir durumu olmayan her Türk, Cumhuriyet Senatosuna üye seçilebilir. Cumhuriyet Senatosu üyeliğinin süresi altı yıldır. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilir.

Cumhuriyet Senatosunun genel oyla ve Cumhurbaşkanınca seçilen üyelerinin üçte biri her iki yılda bir yenilenir.

Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu’na aittir.

Cumhurbaşkanı, TBMM tarafından, 40 yaşını doldurmuş ve yükseköğrenim yapmış kendi üyeleri arasından,

üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile ve gizli oyla 7 yıllık bir süre için seçilir; Bir kimse arka arkaya iki defa Cumhurbaşkanı seçilemez. Cumhurbaşkanı seçilenin partisi ile ilişkisi kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sıfatı sona erer.

Bakanlar Kurulu, Başbakan ve Bakanlardan kuruludur. Başbakan, Cumhurbaşkanınca, TBMM üyeleri arasından atanır. Bakanlar, TBMM üyeleri veya milletvekili seçilme yeterliğine sahip olanlar arasından Başbakanca seçilir ve Cumhurbaşkanınca atanır.

Yargı yetkisi bağımsız mahkemelere aittir ve ilk kez Anayasa Mahkemesi kurulmuştur. Yüksek Hâkimler ve Savcılar Kurulu, MGK, Diyanet İşleri Başkanlığı ilk kez Anayasal kurum olmuşlardır.

1961 Anayasası’nda temel hak ve hürriyetler ayrıntılı olarak düzenlenmiş, kişi hak ve ödevleri, siyasi hak ve ödevlerin yanı sıra ilk kez sosyal ve ekonomik hak ve ödevler bu Anayasa’da yer almıştır. Anayasa çoğulcu demokrasi anlayışına uygun düzenlemeler içermiştir. Siyasi partiler hakkında ayrıntılı düzenlemelere ilk kez yer verilmiştir.

12 Mart 1971 muhtırasından sonra 1971-73 yılları arasında Anayasa değişiklikleri yapılmış; temel hak ve özgürlüklere ilişkin genel sınırlama maddesi gelmiş, Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulmuş, (DGM’ler 2004’te tamamen kaldırılmıştır), yürütmeyi güçlendiren, Bakanlar Kurulu’na ilk kez KHK çıkarma yetkisi getiren, TRT ve üniversitelerin özerkliğini daraltan düzenlemeler yapılmıştır.

Çıkmış Soru

1924 ve 1961 Anayasalarında, Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğuna ilişkin hükmün değiştirilmesi yasaklanmıştır.

H. 1961 ve 1982 ANAYASALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Her iki Anayasa, **askeri müdahaleler** sonucu hazırlanmıştır.

Her iki anayasa da bir kanadı askeri kesimden (Milli Birlik Komitesi ve Milli Güvenlik Konseyi), diğer kanadı ise sivillere (Temsilciler Meclisi ve Danışma Meclisi) oluşan **Kurucu Meclislerce** hazırlanmıştır.

Her iki anayasada da meclisin sivil kanadını oluşturan meclisler seçimle oluşturulmamıştır. 1961 Anayasasının kurucu meclisinin sivil kanadı, 1982 Anayasasının sivil kanadına göre daha **temsili** niteliktedir. 1961 Anayasasının hazırlanmasında dönemin siyasi partileri anayasanın hazırlanmasına katılmış; 1982 Anayasasında ise katılmamışlardır.

Her iki Anayasa da **halkoyuna** sunulmak suretiyle kesinleşmiştir.

1961 Anayasası referandumunda **siyasal partiler** kamuoyu oluşturmada önemli rol oynamışken, 1982 Anayasası referandumunda siyasi partilere böyle bir imkân tanınmamıştır.

1961 Anayasası halk oylaması sonucunda **reddedilirse** yeni bir seçim ve yeni bir kurucu meclis öngörülmüştür. 1982 Anayasası referandumunda reddedilme olasılığına ilişkin bir hüküm yer almamıştır.

1982 Anayasası referandumunda, **Cumhurbaşkanlığı** seçimi ile birleştirilmiştir. 1961 Anayasası referandumunda Cumhurbaşkanı seçimi yer almamıştır.

1982 Anayasası 1961 Anayasasına oranla **daha kazusiktir**. (detaycı-meseleci)

1982 Anayasası 1961 Anayasası'na oranla **daha katı** bir anayasadır.

1982 Anayasası, 1961 Anayasası döneminde tartışma konusu olan bazı siyasi tikanıklıkları giderici nitelikte hükümlere yer vermiş, **yürütmeyi güçlendirmiştir**.

1982 Anayasası ile **çift yapılı meclis** sisteminden vazgeçilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1982 ANAYASASI BAŞLANGIÇ VE GENEL ESASLAR

I. 1982 ANAYASASI'NIN BAŞLANGIÇ METNİ

BAŞLANGIÇ

Türk Vatanı ve Milletinin ebedî varlığını ve Yüce Türk Devletinin bölünmez bütünlüğünü belirleyen bu Anayasa, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu, ölümsüz önder ve eşsiz kahraman Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı ve O'nun inkılâp ve ilkeleri doğrultusunda;

Dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak, Türkiye Cumhuriyetinin ebedî varlığı, refahı, maddî ve manevî mutluluğu ile çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi yönünde;

Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunu millet adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı;

Kuvvetler ayrımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli Devlet yetki ve görevlerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medenî bir işbölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu;

Hiçbir faaliyetin Türk millî menfaatlerinin, Türk varlığının, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihî ve manevî değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve lâiklik ilkesinin gereği olarak kutsal din duygularının, Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı;

Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak millî kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddî ve manevî varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;

Topluca Türk vatandaşlarının millî gurur ve iftiharlarda, millî sevinç ve kederlerde, millî varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu, birbirinin hak ve hürriyetlerine kesin saygı, karşılıklı içten sevgi ve kardeşlik duygularıyla ve "Yurtta sulh, cihanda sulh" arzu ve inancı içinde, huzurlu bir hayat talebine hakları bulunduğu;

FİKİR, İNANÇ VE KARARIYLA anlaşılacak, sözüne ve ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere, TÜRK MİLLETİ TARAFINDAN, demokrasiye âşık Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur.

II. 1982 ANAYASASI'NIN GENEL ESASLARI**I. Devletin şekli**

Madde 1. Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

II. Cumhuriyetin nitelikleri

Madde 2. Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir.

III. Devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkenti

Madde 3. Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir.

Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır.

Millî marşı "İstiklal Marşı"dır.

Başkenti Ankara'dır.

1982 Anayasası'nın **dördüncü maddesine** göre Anayasası'nın **ilk üç maddesi** değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez. Buna göre Anayasa'nın **değiştirilemez hükümleri** şunlardır:

- Cumhuriyet
- Laik devlet
- Demokratik devlet
- Sosyal devlet
- Hukuk devleti
- İnsan haklarına saygılı devlet
- Atatürk milliyetçiliğine bağlı devlet
- Başlangıç ilkelerine dayalı devlet
- Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür (üniter devlet)
- Dili Türkçe'dir
- Millî marşı İstiklal Marşıdır
- Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır.
- Başkenti Ankara'dır.

V. Devletin temel amaç ve görevleri

MADDE 5.– Devletin temel amaç ve görevleri, Türk Milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.

VI. Egemenlik

MADDE 6.– Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir.

Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz.

VII. Yasama yetkisi

MADDE 7.– Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez.

VIII. Yürütme yetkisi ve görevi

MADDE 8.– Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir. (2017 değişikliği)

IX. Yargı yetkisi

MADDE 9.– Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız (2017 değişikliği) mahkemelerce kullanılır.

X. Kanun önünde eşitlik

MADDE 10.– Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. (2010 değişikliği)

Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz. (2010 değişikliği)

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

XI. Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü

MADDE 11.– Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.